

Sterk, eerlijk en groen uit de crisis

De Denktank Coronacrisis vindt dat er zo snel mogelijk een concreet herstelplan moet komen voor tijdens en na corona. Niet alleen om de directe economische schade te beperken, maar ook om de grote maatschappelijke opgaven te lijf te gaan. Het doel: zorgen dat ons land sterk, eerlijk en groen uit de crisis komt.

Tekst Dorine van Kesteren

Vergelijk het met een deprimerende, eindeloos durende verbouwing", zegt SER-voorzitter Mariëtte Hamer. "Op een bepaald moment heb je het idee: dit gaat nooit meer over, dit komt niet meer goed. Dan moet je samen gaan zitten en plannen maken om het huis in te richten. Daar krijgen mensen weer hoop van." Waarmee ze wil zeggen: ook al is het onduidelijk hoe lang de coronacrisis nog gaat duren, toch moeten we nu al nadenken over hoe het leven er straks zal uitzien.

Vorig jaar richtte Hamer een brede denktank op die het kabinet adviseert over de economische en maatschappelijke gevolgen van de coronacrisis: de Denktank Coronacrisis, die bestaat uit vertegenwoordigers van kennisinstututen, planbureaus en sociale partners. In het advies *Perspectief op herstel* benadrukt de denktank dat het nadenken over een herstelplan perspectief en vertrouwen biedt aan burgers en bedrijven.

En dat is hard nodig in een tijd dat de economie krimpt, sommige sectoren maandenlang gesloten zijn, ondernemers door hun buffers heen raken, kinderen en jongeren achterlopen op school en ons mentale welzijn onder druk staat. "Het is belangrijk dat er concrete herstelplan-

De essentie in 10 seconden

- Het is nodig nu al een herstelplan te maken voor na corona. Dit geeft mensen perspectief.
- Het herstel voor de korte termijn moet worden verbonden aan de maatschappelijke opgaven voor de lange termijn, zoals klimaatverandering en sociale ongelijkheid.
- Zo proberen we beter uit de crisis te komen dan dat we erin gingen.

nen klaarliggen op het moment dat de coronacrisis – grotendeels – voorbij is. Dat maakt een vliegende start mogelijk", zegt Erik van de Haar, beleidsmedewerker sociale zaken bij de SER en secretaris van de denktank. "Deze plannen moeten tegelijkertijd een antwoord zijn op de maatschappelijke uitdagingen die er al waren vóór corona, zoals klimaatverandering, digitalisering en de tweedeling in de maatschappij."

Korte én lange termijn

Een goed herstelbeleid verbindt de korte aan de lange termijn, beaamt Pieter Hasekamp, directeur van het Centraal Planbureau (CPB) en lid van de denktank. "Aanvankelijk was het overheidsbeleid, terecht, alleen gericht op het bestrijden van de crisis, op het blussen van de brand in het huis. Maar de komende maanden maken we door het opgeschaalde test- en vaccinatiebeleid hopelijk de omslag naar de herstelfase. En dus moeten we nadenken over het soort huis dat we willen herbouwen. Wat voor samenleving en economie willen we zijn?"

Krachtig, eerlijk en groen, is volgens de Denktank Coronacrisis het antwoord op deze vraag. Brede welvaart, met andere woorden, waarbij het niet alleen gaat om economische groei, maar ook

Basisschool De Schalm, Rotterdam, ging afgelopen februari weer open na de schoolsluiting.

Aan het woord

Pieter Hasekamp
directeur
Centraal Planbureau,
lid Denktank Coronacrisis

Erik van de Haar
beleidsmedewerker
sociale zaken SER,
secretaris Denktank
Coronacrisis

Dahrhan Çoban
voorzitter
Interstedelijk Studenten
Overleg, lid Jongeren
Denktank Coronacrisis

om onderwijs, gezondheid, welzijn, duurzaamheid en een rechtvaardige verdeling. Daarom is het zaak dat de overheid gaat investeren in de klimaatopgave: vergroening van de industrie, de circulaire economie, energietransitie en woningverduurzaming. Hasekamp: “De klimaatopgave stelt ons land voor een enorme investering. Die moet hoe dan ook plaatsvinden, ook omdat we internationale afspraken hebben gemaakt. Laten

we dit niet alleen zien als kostenpost, maar ook als kans om te zorgen voor welvaart en werkgelegenheid. Denk alleen al aan de dynamiek die dit oplevert voor de installatiesector, woningbouw en infrastructuur.”

Grote gelijkmaker

Een andere rode draad is het verkleinen van de sociale kloof in Nederland. Onderwijs is niet langer de grote gelijkmaker,

aldus Hasekamp. “We zakken weg op internationale ranglijsten en het opleidingsniveau en de achtergrond van de ouders bepalen in sterke mate het onderwijssucces van hun kinderen. Deze ongelijkheid loopt daarna vaak door op de arbeidsmarkt. Er dreigt een tweedeling tussen aan de ene kant mensen die hoog zijn opgeleid, gezond zijn, een goed inkomen en beschermde banen hebben, en aan de andere kant de groep voor wie dat niet geldt. →

Internationale blik

Corona stopt niet bij de landsgrenzen, dus het herstelbeleid ook niet. De Denktank Coronacrisis vindt dat Nederland moet kiezen voor Europese samenwerking en solidariteit. Het is verstandig om aansluiting te zoeken bij de Europese programma's en fondsen, zoals bij de uitvoering van het Klimaatakkoord. Daarnaast moet ons land zich sterk maken voor effectieve bestrijding van het virus en zo goed mogelijk sociaal-economisch herstel, ook in de minder welvarende landen in de wereld. Dat is een morele plicht én eigen politiek en economisch belang.

Het grijpt allemaal in elkaar en de eerste sleutel ligt bij het onderwijs."

Extra aandacht is nodig voor de groepen die het zwaarste zijn getroffen, zoals ondernemers in horeca, cultuur en detailhandel. Verder moeten werkgevers en de overheid voorkomen dat kwetsbaren op de arbeidsmarkt, zoals mensen met een arbeidsbeperking, sappelende zzp'ers, statushouders en langdurig werklozen, nog meer op achterstand komen. Hiertoe roept de denktank op in het kennisdocument *Neem iedereen mee: Kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt*. Dat kan onder meer door voldoende geld beschikbaar te stellen voor re-integratie die bestaat uit persoonlijke dienstverlening. Het idee is ook om samen met de groepen in kwestie te onderzoeken om welke specifieke kwetsbaarheden het gaat en wie welke hulp nodig heeft.

Brede dialoog

De herstelplannen moeten niet alleen in Den Haag worden vastgesteld, maar ook

regionaal en lokaal. Van de Haar: "Daar kunnen beleidsmakers, ondernemers en burgers in dialoogtafels praten over hoe zij Nederland na corona voor zich zien. Zo krijgen we een beter beeld van wat herstel en brede welvaart betekenen voor de samenleving. Draagvlak is essentieel."

Maar uiteindelijk is het aan de politiek om de knopen door te hakken. Want het streven naar groene, inclusieve economische groei brengt onvermijdelijk keuzes met zich mee. Hasekamp: "Niet alles kan, of in elk geval niet tegelijk. De beschikbaarheid van voldoende betaalbare woningen bijvoorbeeld kan op gespannen voet staan met andere claims op de ruimte, van natuur, landbouw en infrastructuur."

'Niet alles kan, of in elk geval niet tegelijk'

Ook over de financiering van de plannen moet de politiek beslissen. "Het is goed dat de overheid bij de crisisbestrijding zonder al te veel voorbehouden geld heeft vrijgemaakt. Maar de vraag is hoelang je daarmee doorgaat", zegt de CPB-directeur. "Het is mijn rol om te waarschuwen: de staatsschuld, op dit moment onder de 60 procent van het bruto binnenlands product, is nu nog prima betaalbaar, maar dat betekent niet dat we haar onbeperkt kunnen laten op-

lopen. Het blijft van belang buffers op te bouwen, en bovendien kan de rente gaan stijgen. Kortom: als je extra geld wilt uitgeven aan klimaat, zorg of onderwijs, moet je bezuinigen op andere terreinen of de lasten verhogen. Bijna alle politieke partijen doen dit laatste voor het bedrijfsleven, met grote verschillen in de mate waarin. Dit soort keuzes horen erbij; je kunt de rekening niet volledig doorschuiven naar toekomstige generaties."

Blijvende gevolgen

Iedere grote recessie laat economische littekens achter, omdat investeringen, innovatie en productiviteit stil komen te liggen. Volgens de laatste berekeningen van het CPB kost de coronacrisis Nederland 3 procent aan welvaart. Daarbij zijn nog niet meegenomen de economische gevolgen van de schoolsluiting, omdat die pas op langere termijn spelen. Hasekamp: "Een hele generatie kinderen en jongeren heeft een leerachterstand opgelopen, met inkomensverlies in de toekomst tot gevolg. Met het ongekend hoge extra bedrag van 8,5 miljard euro voor het onderwijs probeert het kabinet dit te repareren."

Gelukkig zijn er ook gunstige veranderingen die we kunnen vasthouden. Van de Haar noemt de waardering van de publieke sector en de ervaring die we hebben opgedaan met digitalisering in onderwijs, zorg en detailhandel. "En vergeet het thuiswerken niet. Recent onderzoek van het CPB heeft laten zien dat we dat naar verwachting straks meer blijven doen, omdat het ook voordelen heeft: minder reistijd, minder files en een betere werk-privébalans."

Medewerkers van de GGD Brabant Zuidoost nemen coronatesten af in een coronateststraat in Helmond.

Advies

Negatieve test als toegangsbewijs

De Denktank Coronacrisis ziet testbewijzen als een goede tijdelijke oplossing om delen van de samenleving veilig te openen, zo is te lezen in het advies *Veilig en versneld open met verantwoord testbeleid*. Voorwaarden zijn dat de testbewijzen gratis en eenvoudig opvraagbaar zijn en de privacy goed is geregeld. Verder moet iedereen toegang hebben tot de bewijzen, ook mensen die niet goed Nederlands kunnen lezen of weinig digitaal vaardig zijn.

Daarnaast is het advies om een richtlijn op te stellen waaruit blijkt voor welke situaties en activiteiten een negatief bewijs noodzakelijk is om het risico op besmettingen te verkleinen. Dat is namelijk niet altijd het geval:

ook zaken als buitenlucht, ventilatie, vaste zitplaatsen en de overige veiligheids- en gedragsmaatregelen spelen een rol. Het risico bepaalt welk type test voor welk type activiteit aangewezen is en hoe lang de test geldig is. "Als het risico vrij laag is, kun je bijvoorbeeld bepalen dat een negatief testbewijs maximaal 48 uur geldig is. Is het risico hoger – denk aan een theater met slechte ventilatie, waar veel ouderen binnen dicht bij elkaar zitten – is 24 uur een optie", zegt Erik van de Haar van de SER. Volgens Dahrhan Çoban van het ISO zijn negatieve testbewijzen ook een hulpmiddel om scholen en universiteiten te openen. "Zolang er altijd maar alternatief onderwijs is voor jongeren die geen negatieve test kunnen laten zien of zich niet willen laten testen."

Hij ziet ook kansen voor van-werk-naar-werk-trajecten en de afspraken over een leven lang leren die tijdens de coronacrisis zijn gemaakt. "Na de crisis komen sommige werkenden misschien niet meer in dezelfde sector aan de slag. Tegelijkertijd zijn er veel mensen nodig in sectoren als zorg, onderwijs, ICT en techniek. Van de regionale mobiliteitsteams van werkgeversorganisaties, vakbonden, gemeenten en UWV die momenteel actief zijn, kunnen we een hoop leren. Zodat deze trajecten straks sneller zijn uit te voeren en mensen tijdig worden om- en bijgeschoold en begeleid naar nieuw werk."

Hasekamp besluit eveneens met een positieve noot. "Zeker, sommige sectoren zijn heel zwaar getroffen, maar de economie als geheel komt er toch redelijk doorheen. Ook de werkloosheid loopt minder snel op dan gedacht: we verwachten nu geen 8, maar 5 procent. Dat komt niet alleen door de steun van de overheid aan bedrijven, maar ook door de veerkracht van ondernemers en burgers." ● →

Jongerendenktank

Jongeren onevenredig hard getroffen door de crisis

Jongeren worden onevenredig hard getroffen door de coronacrisis, aldus Dahrhan Çoban, voorzitter van het Interstedelijk Studenten Overleg en lid van de Jongeren Denktank Coronacrisis (JDC) van de SER. "Zij hebben relatief vaak een flexibele baan en werken in sectoren die rake klappen hebben gekregen. De werkloosheid onder jongeren is toegenomen en een deel van hen komt daardoor in financiële problemen. De sluiting van universiteiten, hbo's en mbo's leidt tot onderwijsachterstanden en eenzaamheid. Sociale contacten zijn niet mogelijk door de coronamaatregelen, terwijl dit zo hoort bij deze levensfase. Verder zitten jongeren net als iedereen noodgedwongen veel thuis, maar ze wonen vaak niet al te best en kunnen geen beter huis huren of kopen. En ondertussen blijft de druk van studiepunten en prestaties onverminderd groot. Is het dan verbazingwekkend dat een op de drie jongeren zijn leven op dit moment een zware onvoldoende geeft?"

Klimaat niet de dupe

JDC presenteerde begin 2021 het advies *En nu... daden!*, waarmee het de noodklok luidde bij minister-president Rutte. Via de

Opp app onderzocht de Jongeren Denktank de zorgen van jongeren en hun ideeën voor oplossingen. Het blijkt dat niet alleen hun eigen financiële en mentale uitputting, maar ook het klimaat hoog op de prioriteitenlijst staat.

'Jongeren hebben echt snel meer lucht nodig'

"Ze vinden het verontrustend dat er minder aandacht voor klimaatverandering lijkt te zijn door de coronacrisis." De boodschap aan het kabinet is dus: laat het klimaat niet de dupe worden, zorg voor groen herstel. Andere suggesties zijn om meer starterswoningen te bouwen, soepel om te gaan met studievertraging en studieschuld en te zorgen voor meer werk-, stage- en traineeplekken voor jongeren. "Verbeter de aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt: leid jongeren op voor de sectoren die tekorten hebben."

Generatietoets

De herstelplannen rond wonen, werken, onderwijs en klimaat moeten volgens Çoban in samenspraak met jongeren tot stand komen. "Overleg met jongerenorganisaties en gebruik net als wij een app om met jongeren in contact te komen. Verder is het belangrijk om al het herstelbeleid via de generatietoets te checken op de gevolgen voor jongeren." Ze benadrukt dat er geen tijd te verliezen is. "Laten we met vaccinaties en testbewijzen zorgen dat delen van de samenleving zo snel mogelijk weer open kunnen. Jongeren hebben echt snel meer lucht nodig."

Toch is het niet alleen maar slecht nieuws, Çoban ziet ook twee lichtpunten. "Door het thuiswerken en -studeren is duidelijk geworden dat je niet per se in het stadscentrum hoeft te wonen. Daarom overwegen meer jongeren om te verhuizen naar buiten de steden, waar het woningaanbod groter is. Daarnaast heeft de coronacrisis jongeren geleerd, om te gaan met tegenslagen en het beste te maken van moeilijke omstandigheden. Dat zijn vaardigheden waar ze hun hele leven wat aan hebben."

